

ศาสตร์พระราชากับการจัดการกล้าไม้ที่ยั่งยืน

ประยุกต์ศาสตร์พระราช
เพื่อการพัฒนากล้าไม้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

คณิต ธรรมจริญ

๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

การจัดการกล้าไม้ เพื่อประโยชน์สูงสุด

- การจัดการตามวัตถุประสงค์ขององค์กร
 - เพื่อการปลูกป่า เพื่อการอนุรักษ์ พัฒนาเชิงโครงสร้างป่า
 - เพื่อการใช้ประโยชน์ขององค์กร ไม้เศรษฐกิจ ไม้ดอกไม้ประดับ
- การจัดการเพื่อระบบนิเวศ
 - เพื่อการฟื้นฟูระบบนิเวศ ป่าต้นน้ำลำธาร ป่าชุมชน
 - เพื่อประโยชน์สิ่งแวดล้อมและสังคม ปัญหาโลกร้อน คนกับป่า
- องค์ความรู้ และการตัดสินใจเกี่ยวกับชนิดพันธุ์ไม้
 - ลักษณะภูมิสังคม
 - ความสัมพันธ์ชนิดพันธุ์ไม้กับไม้หรือพันธุ์พืช พืชกับมนุษย์

1. พระราชดำริเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

1.1 การปลูกไม้ 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง

สาระประเด็นสำคัญ

- ให้น้ำมันที่มีอยู่ในท้องถิ่น
- ไม้ 3 อย่าง คือ
 - 1) ไม้ใช้สอย
 - 2) ไม้ฟืน
 - 3) ไม้กินได้ และสมุนไพร

■ ประโยชน์ 4 อย่าง

- 1) ชุมชนมีไม้สำหรับใช้ประโยชน์
- 2) ไม้ฟืนเชื้อเพลิงในครัวเรือน
- 3) ความมั่นคงแหล่งอาหาร และสมุนไพรเพื่อดูแลสุขภาพ
- 4) เป็นการอนุรักษ์นิเวศป่าไม้ ป่าต้นน้ำลำธาร

1.2 พระราชดำริสงวนป่าไม้ยางนา

พ.ศ. 2503 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เสด็จโดยรถยนต์พระที่นั่งผ่านอำเภอท่าสองยาง จังหวัดเพชรบุรี ทรงมีพระราชดำริให้สงวนไม้ยางนาที่ขึ้นอยู่เรียงรายสองข้างทางให้เป็นสวนสาธารณะ แต่ไม่สามารถดำเนินการได้เพราะมีราษฎรทำไร่ทำสวนอยู่บริเวณนั้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 จึงนำเมล็ดพันธุ์มาเพาะขยายพันธุ์ ณ พระตำหนักเปี่ยมสุข พระราชวังไกลกังวล และทรงปลูกเป็นแปลงทดลอง จำนวน 1,250 ต้น เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2504

1.3 พระราชดำริการปลูกป่าทดแทน

a. ปลูกทดแทนในพื้นที่เสื่อมโทรม หรือพื้นที่ต้นน้ำลำธาร ที่ถูกบุกรุกแผ้วถางเป็นภูเขาหัวโล้น ควรปลูกไม้โตเร็วคลุมร่องน้ำเสียก่อน เพื่อทวีความชุ่มชื้นขยายออกไปทั้งสองฝั่งร่องน้ำ ในปีต่อไปให้ปลูกต้นไม้บริเวณลาดสูงขึ้นไป ความชุ่มชื้นก็จะขยายแผ่กว้างต่อไปอีก

b. ปลูกป่าทดแทนตามไหล่เขา ให้ปลูกต้นไม้หลายๆ ชนิด เพื่อให้ได้ประโยชน์เอนกประสงค์ คือ มีทั้งไม้ผล ไม้สำหรับก่อสร้าง และไม้สำหรับทำฟืน ซึ่งเมื่อตัดไปใช้ตามความจำเป็นแล้ว ก็ให้ปลูกทดแทนหมุนเวียนทันที

c. ปลูกทดแทนบริเวณต้นน้ำบนยอดเขาและเนินสูง ให้ปลูกไม้ยืนต้นและไม้พุ่ม ซึ่งไม้พุ่มเมื่อราษฎรตัดไปใช้แล้วให้ปลูกทดแทนเป็นระยะ ส่วนไม้ยืนต้นจะช่วยให้อากาศมีความชุ่มชื้น ซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งของระบบการให้ฝน ทั้งยังช่วยยึดดินภูเขาไม่ให้พังทลายอีกด้วย

d. การปลูกป่าที่ยอดเขาสูงที่มีสภาพเสื่อมโทรมซึ่งมีผลกระทบต่อลุ่มน้ำ ควรเลือกพันธุ์ไม้ที่มีเมล็ดเป็นฝัก เพื่อให้เกิดการกระจายเมล็ดพันธุ์ตามกระบวนการธรรมชาติจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ

e. ปลูกไม้บริเวณอ่างเก็บน้ำ หรือบริเวณเหนืออ่างเก็บน้ำ ซึ่งไม่มีความชุ่มชื้นที่ยาวนานพอ (ควรเป็นพันธุ์ไม้ทนแล้ง)

f. ปลูกไม้เพื่อพัฒนาลุ่มน้ำ และแหล่งน้ำ

g. ปลูกไม้เพื่อเพิ่มรายได้ให้ราษฎร โดยให้ราษฎรในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม

h. ปลูกเสริมป่าธรรมชาติ เพื่อเป็นการเพิ่มที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า

1.4 พระราชดำริการอนุรักษ์ และพัฒนาป่าชายเลน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มีพระราชดำริในพิธีแรกนาขวัญหว่านข้าวในบริเวณสวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2534 ว่า

.....ป่าชายเลนมีประโยชน์ต่อระบบนิเวศพื้นที่ชายฝั่งทะเลและอ่าวไทย แต่ปัจจุบันป่าชายเลนของประเทศไทยเรากำลังถูกบุกรุกและถูกทำลายลงไป โดยผู้แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน จึงควรหาทางป้องกัน อนุรักษ์ และขยายพันธุ์เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะต้นโกงกางเป็นไม้ชายเลนที่ค่อนข้างแปลก และขยายพันธุ์ค่อนข้างยาก เพราะต้องอาศัยระบบน้ำขึ้นน้ำลงในการเติบโต จึงขอให้ส่วนราชการร่วมกันทดลองขยายพันธุ์โกงกางและปลูกสร้างป่าชายเลนกันต่อไป.....

องค์ความรู้ “ภูมิสังคม”

■ บริบททาง
กายภาพ

ความรู้เกี่ยวกับพื้นที่ไม้
ความหลากหลายใน
บริบทพื้นที่นิเวศ

■ บริบททาง
สังคม

ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม
วิถีสังคมชุมชนในพื้นที่
บริบทนั้นๆ

ชนิดพันธุ์ไม้ ปลูกริมร่องน้ำ
ปลูกลงแล้ง ไม้เหมาะกับการ
ไปรยเมล็ด ไม้ขึ้นต้นอนุรักษ์ต้น
น้ำ ฯ

ชนิดพันธุ์ไม้ ประเภทที่
ตอบสนองเพื่อการใช้สอย

ชนิดพันธุ์ไม้ ประเภทที่
ตอบสนองการทำหน้าที่เป็น
เชื้อเพลิงในรูปแบบต่างๆ เช่น
เพื่อการหุงต้ม เพื่อการแปรรูป
ผลิตภัณฑ์ เช่น ไม้เมี่ยง

ชนิดพันธุ์ไม้ ประเภทที่
ตอบสนองเพื่อเป็นอาหารชุมชน
เพื่อการใช้เป็นยาสมุนไพร

ชนิดพันธุ์ไม้ อนุรักษ์ เช่น ยาง
นา

ชนิดพันธุ์ไม้ พื้นฟูป่าชายเลน

2. การจัดการกล้าไม้เพื่อการปลูกป่าตามพระราชดำริ

- 2.1 จัดการกล้าไม้เพื่ออนุรักษ์พันธุ์ไม้ เช่น ยางนา
- 2.2 จัดการกล้าไม้เพื่อการฟื้นฟูอนุรักษ์แหล่งต้นน้ำลำธาร พื้นที่ลุ่มน้ำ
- 2.3 จัดการกล้าไม้เพื่อการปลูกทดแทนบริเวณเสื่อมโทรม พื้นที่เขาสูง พื้นที่
เหนืออ่างเก็บน้ำ
- 2.4 จัดการกล้าไม้เพื่ออนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลน
- 2.5 จัดการกล้าไม้เพื่อส่งเสริมสนับสนุน “คนอยู่กับป่า” ตามแนวพระราชดำริ

3. การมีส่วนร่วมในการจัดการกล้าไม้

3.1 การเผยแพร่ สร้างความเข้าใจ สร้างความตระหนัก “ปลูกป่าในใจคน”

การอบรมถ่ายทอดความรู้

การประชาสัมพันธ์

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

3.2 การรวมกลุ่ม การสร้างเครือข่ายชุมชน ประสานความร่วมมือ

วิเคราะห์ความต้องการ ประเภท ชนิดพันธุ์ไม้

การเก็บรวบรวมเมล็ดพันธุ์

การแลกเปลี่ยนพันธุ์ไม้

3.3 การบริหารจัดการ การจัดระบบการแจกจ่าย การสนับสนุน

4. การส่งเสริมสนับสนุนการจัดการกล้าไม้ชุมชน

▣ ส่งเสริมสนับสนุนโครงการปลูกไม้ระบบวนเกษตร การปลูกไม้ 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง โครงการอนุรักษ์ โครงการป่าชุมชน โครงการฟื้นฟูภูเขา หัวโล้น

▣ ส่งเสริมสนับสนุนการผลิตกล้าไม้ท้องถิ่นและชุมชน

-สร้างเรือนเพาะชำประจำตำบล เรือนเพาะชำประจำชุมชน

-สนับสนุนองค์ความรู้ การจัดการกล้าไม้

